

V Ljubljani, v novembru 1920.

POPOTNIK

PEDAGOŠKI IN ZNANSTVEN LIST.

Letnik XLI.

Štev. 10.—11.

V s e b i n a :

Razprave :

1. *Pavel Fleré*: Osnova šolske reforme 185
2. *Fr. Grm*: Vzroki pomanjkljivemu govoru ter določitev intelligence in sluha 188
3. *F. Vajda*: Še o štetju 200

Iz šolskega dela :

1. *Rudolf Rakuša*: Mehanično prištevanje in odštevanje 201
2. *Albin Spreitz*: Nekaj misli o zgodovinskem pouku v osnovni šoli 203

Razgled :

- To in ono. *Tone Gaspari*: Psihični momenti agitacije na Koroškem. — Boljševiško šolstvo. (Dr. I. L.) — *Dr. Fr. Deržanc*: Filozofski slovar 205

Last in založba

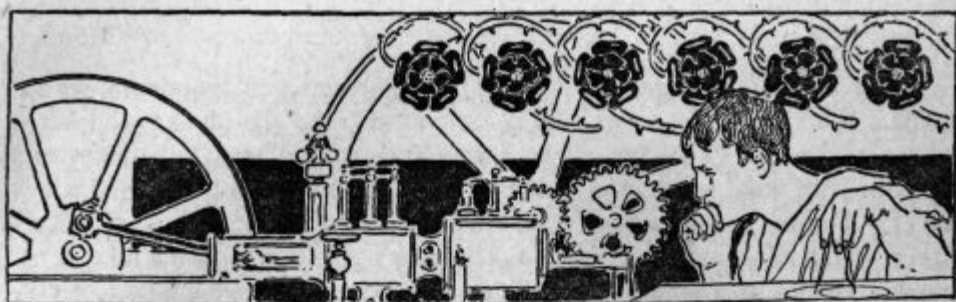
Zaveze jugoslovanskega učiteljstva.

Tiska „Učiteljska tiskarna“ v Ljubljani.

POPOTNIK izhaja 15. dne vsakega meseca v zvezkih in
stane na leto 30 K, pol leta 15 K, četrť leta
:: 7.50 K. Posamezni zvezki stanejo 4 K. ::

Naročnino in reklamacije sprejema „Zavezin“ blagajnik Fr. Luznar v
Kranju. — Rokopise je pošiljati na naslov:
Pavel Flerè, okr. šolski nadzornik v Ptuju.

Za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

PAVEL FLERE:

OSNOVA ŠOLSKE REFORME.

(Nekaj misli za aktualen uvodnik.)

Uprav poslednja doba je bila za slovensko učiteljstvo plodovita. Zajedno je delalo strokovno, kakor še ne izlepa; saj pa izlepa tudi ni bilo tako nujne potrebe! Naše osvobojenje pa nam je v hipu diktiralo zadačo, ki smo jo sicer že dolgo čutili, na koje uresničenju smo tudi že pomalem delali, za kojoj realizacijo pa nismo imeli pravega jamstva. Bila je to reforma šolstva, ki je postala z našim osvobojenjem hipoma preaktualna. Danes še ni izvedena, a vsi čutimo, kako je potrebna. Potreba je, da osvobodimo šolo vsega, kar jo je v preteklih dneh tiščalo k tlom, kar jo je napravljalo nesvobodno in zaradi česar je bila videti bolj rokodelska delavnica kakor ono, kar naj si pod naziranjem „šola“ mislimo.

Na zunanaj je delo od strani učiteljstva opravljeno. „Zaveza jugoslov. učiteljstva v Ljubljani,“ je izdala tozadevna dva načrta: Prvi izdan februarja 1919. leta, je bil še splošen, poudarjal pa je, „da bodi vsa šola, od najnižjega do najvišjega učilišča, vzgojna in vsestransko izobraževalna naprava, urejena tedaj socialno, in demokratsko. Obenem pa bodi vse šolstvo državno“ in da je „za vse šolstvo potrebna njegova popolna centralizacija“. Drugi, izdan junija 1920 in predelan na temelju prvega in na temelju zakonskega načrta „Prosvetnega odbora“ v Beogradu, pa je z upoštevanjem vseh prilik v državi postal docela načrt za centraliziranje naše šole.

S tem je za nas delo na zunanaj opravljeno, če izvzamemo ono našo dolžnost, ki sili k agitaciji za ideje v teh načrtih in za njihovo popularizacijo. Ni pa dovršena s to zunanostjo reforma šole niti ne bo dovršena v najboljšem slučaju, da te ideje preidejo v legalno šolstvo. Zakaj v čem pravzaprav obstoji šolska reforma? Kaj je njena osnova? Ali morebiti res to, da se izločijo nekatere zastarele naredbe, ki so uklepale šolo v ta ali oni jarem? Ali v tem, da se zakonito izpremeni uprava šolstva? Ali le v tem, da postane metoda učenja v šoli prosta, svobodna? Ali pa v tem, da se vsled spoznanja nepraktičnosti kake metode izpremeni ta iz nekake „učee“ v neko „delavno“ metodo?

Vse to so pač samo znamenja reforme, a ta znamenja so zunanja. Kar naj se v šoli reformira, je bistvo šolskega dela. Ta bistva ne bo izpreminjal zakon sam niti oblastvena naredba niti kak metodiški privesek — izpreminjal ga bo le duh v šoli. Ta duh pa zahteva; Šola ne bodi le mesto, kamor pohaja otrok zato, da si nabira znanje, ne bodi le kraj, kjer se uči zunanjega vedenja; prostor, kjer si pridobiva praktičnosti za življenje. Te praktičnosti za življenje“ niso niti to, kar je stara, prastara zastava šolskega dela: „...sed vitae“. Ravno ta „sed vitae“ nam namreč prejasno govori, da je šola kraj, kjer se otrok vzgaja — ali boljše: tudi vzgaja; vzgaja poleg doma in družine, poleg okolice in prilik ter vsega drugega, kar še spada semkaj. Poleg vseh teh okoliščin pa je šolski vzgoji odločena še prav posebna naloga, da vzgaja s poukom. Ta tedaj — pa bodisi „učenci“ ali „delovni“, — ni v šoli nič drugega nego sredstvo vzgoje.

V spoznanju tega načela — rekel bi — tiči jedro vse šolske reforme. Nič več, a tudi nič manj! In to jedro bodi izhodišče za nadaljna izvajanja.

Povedal sem že nekoč, da za preustrojitev šolstva ni dovolj, če preobrazimo šolo, šola da bo preobražena šele tedaj, ako reformiramo v njej učitelja, t. j. da reformiramo sebe. Da postanemo tedaj sami drugačni, drugačni po duhu in v resnici. V lastnem preobraženju, ki je pogoj za uspešno šolsko — učno in vzgojno — reformo, je osnova vse šolske reforme. (Da ne mislim tu na kako prelevitev „avstrijakanta“ v „Jugoslovana“, kajti to so prelahke metamorfoze za vsakogar, ki „se zna prilagoditi razmeram“, je jasno.)

To pa „poštati drugačen po duhu in v resnici“, ni lahka stvar. „Človek“ ni na človeku suknja, ki se sleče in preobleče, „človek“ tudi ni žuželka, zmožna večkratnih metamorfóz. Zato mislim, da se nam to preobraženje ne posreči od danes na jutri, in zato tudi šola še vzlic novemu šolskemu zakonu in njegovemu še tako modernemu duhu ne bo reformirana toliko časa, dokler ne pride vanjo nov naraščaj. Stvar je namreč taka, kakor je o njej povedal Ozvald,¹ ki pravi: „Plovnje svojega broda v sedanjem pokolenju nimamo kdovekaj v oblasti. Kako bo zmagoval težkoče razburkanega valovja in spel proti svojim ciljem, to v prvi vrsti zavisi od zmožnosti tistih, ki bodo stali na poveljniškem mostu in pri krmilu, pa tudi od njihovih pomagačev. Ti moške, to se tukaj pravi: njihov način hotenja ciljev, presojanja danih položajev in ocenjevanje stvari pa — s o t o k a r s o. Z njihovim „danes“ je tudi določen naš „jutri“ v bližnji bodočnosti. Vse drugačno sestavje sil pa kuje

¹ Dr. K. Ozvald: Novo življenje — nove naloge. Str. 33.

usodo Jugoslavije v drugem, tretjem . . . pokolenju. In odgovor na vprašanje, ali bo država SHS tekom časa procvitala ter se razmahnila ali pa hiralala in propadla, ta odgovor slove: **k a k o r h o č e t e !** Hotenje teh in teh ciljev iz daljše in daljne bodočnosti bodi vam ukaz za tako in tako ravnanje danes, tako svetuje Nietzsche. Vam, to je tistim, ki jim je tako ali tako izročena vzgoja mladine: kulturnemu politiku, domu, šoli, cerkvi, družbi . . . Kaj bodo namreč zanamci v prihodnjem kolenu in dalje smatrali za hotenja vredno in pa ali bodo imeli za dosego svojih ciljev neizogibno potrebnih telesnih, duševnih, moralnih sil, to je zavisno od vzgoje, katere sta danes deležna ne samo dečko in dekleta na šolski klopi in pozneje, ko stopata v „službo“ življenja, ampak tudi otrok doma, preden je prestopil šolski prag, da i — „rod, ki še rojen ni“!

Tako je i z našo reformo: naše hotenje naj jo karakterizira, hotenje, ki v nas vzgaja nov rod za bodočnost. In tako je z reformo naše šole. Plodov iz stavbe ne bomo uživali mi, ki ji stavimo komaj temelje; docela niti ne oni, ki bodo prvi stopali vanjo, da se kot prvih v stavbi čuje njihov glas. Zanamci, zanamci šele bodo tisti . . . Ali bomo zato pustili svoje delo? Kaj še! Idealni kakor smo, položimo uprav v to delo vso svojo silo z zavestjo, da je to za narod, ki pride, ki hoče in zasluži zaradi doma, da ima v njem boljše čase . . .

Eno pa moramo nemudoma storiti pri šolskem delu, t. j. vzgojnem učnem delu takoj. Ker hočemo, da s poukom vzgajamo, moramo ta pouk zaradi obče preustrojitve reformirati s preobraženjem sebe po duhu in resnici v pouk, ki mu bodi vzgoja najvišja svrha. Odkazovati moramo začetni pouku isto mesto že sedaj, ki ga bo zavzemal kasneje. Začnimo s tem, da se poizkušamo preobrazovati v tem smislu že mi sami, da si ustvarimo metodo, po kateri naj se ta preobrazba vrši. Vsceno je, katera je, a isti ji mora biti cilj: Pripravljeni moramo biti, da zremo v otroku doraščajočega človeka in ne otroka; človeka, ki ga je treba naučiti gledati, misliti, ustvarjati v njih njihov doraščajoči jaz; njihove sile, s katerimi bo živel „jutri“, „pojutrišnjem“. Tega se vadimo: Da jim s poukom kot vzgojnim sredstvom niti poti ne utiramo, nego le kažemo, kje naj pot gre in učimo jih hoje za tako utiranje in dela za zidanje ceste njihovega življenja.

Samo to za enkrat, česar učimo sebe, da lahko učimo druge, v čemer preobrazimo sebe zato, da sodelujemo lahko pri notranji preustrojitvi naše šole.

V duhu in v resnici — to pa vedimo vedno!

Saj če se bomo zavedali tega, bomo vedeli tudi, da je za samovzgojo in za vso vzgojo en edin pravec, ki je zapisan tako: „ . . . resno se trudim, da vzgojim (otroke) v zdrave, delavne, poštene ljudi. Če bo

božja volja — pomislite — deset dobro vzgojenih in sposobnih ljudi bom dal narodu! Koliko pridnih rok, bistrih glav, usmiljenih src!“

Pridnih rok, bistrih glav, usmiljenih src! Tu: Stožer vse vzgoje, vsega pouka! Tako je predpisan naš cilj za nas in za naše delo. Doba pa je taka, da je treba novega rodu, ki bo razumel, da je delamrznost greh proti sebi, ker je greh proti človeštvu, rodu, ki postavi razum v službo ne lastnega dobička, nego dobička tebe in mene; rodu, ki spozna to v razumu in srcu. Ta rod ustvarjati, za ta rod narejati zakone in iz njih izvajati delo, je naš predpisani smoter potem, ko smo spoznali.

Ko smo spoznali in po tem spoznanju se preobrazili. Preobrazili pa smo se, ko smo začutili potrebo postati kakor otroci. Zakaj zapisano je: „ . . . če ne boste kakor eden teh malih . . . “ Če ne boste kakor eden teh malih, ne boste zmožni, da jim ustvarjate njihove duše.

To pa smo rekli, da je osnova vse šolske reforme.

FR. GRM:

VZROKI POMANJKLJIVEMU GOVORU TER DOLOČITEV INTELIGENCE IN SLUHA.

Pri šolski mladini vseh kategorij dobimo često pomankljivo izgovarjavo. Ta nima tega ali drugega glasu, oni ne izgovarja nič kaj prida, tretji glasove napačno veže, vrivajoč med nje odvečne stoke in pavze, zopet drugi se pri govorjenju zaletava, ustavlja ali pa požira besede, noslja itd. Vsi takšni pojavi imajo svoje vzroke in morajo obrniti nase učiteljevo pozornost. Nemalokrat učitelj napačno sodi učenca, češ, da je brezbrizen lenuh, da se mu ne ljubi govoriti tako kakor se spodobi in kaj vem kako še. Ko pa stvar kolikortoliko prouči, ko se seznanj do-
dobra z razmerami, v katerih je otrok živel in morda še živi in vidi, da mu je usoda nemila, tedaj bo sodil povsem drugače in iskal vzrokov vse kje drugje kot v lenobi. — Glavni vzroki slabi izgovarjavi in sploh pomankljivemu govoru so: pomanjkanje sluha in inteligence, bolna govorila, organske napake ter afazije.

Ogledati si hočemo поблиže prva dva. Z vsakim otrokom, pri katerem se pojavljajo opozorljive govorne napake in raztresenost, ravnaj učitelj previdno in razsodno; prepriča naj se najprej, če mu mogoče nedostaja sluh, če ni otrok morda nagluh ali celo gluhi. Preprost migljaj, da otrokovo slušalo normalno ne deluje je poleg drugih, da ne zna nadaljevati čtiva, kadar ga učitelj pokliče. Če se to ponovno dogaja pri otroku, ki je sicer pazljiv, tedaj naj učitelj preizkusi njegov sluh. Šepeta

¹ Fr. Milčinski: Trije ptički.

naj besede in stavke in opazuje otroka. Polnočuten otrok zazna šepetalni govor iz precejšnje razdalje, otrok s pokvarjenim sluhom ga pa slabo sliši ali ga sploh ne sliši. Potem naj poizkusi z žepno uro, ne sliši li dobro na to ali drugo uho ali pa na obe ušesi. Dobro je, če povpraša tudi pri starših, kako je z otrokom, ni li nemara prebil kako ušesno, možgansko ali akutno kožno bolezen, so li starši gluhi ali nagluhi, v krvnem sorodstvu itd.

Če dožene slab sluh, ne bo napak, ako nadaljuje preizkušnje. Pokliče naj iznenada učenca iz razdalje približno dveh metrov in mu veli s srednje močnim glasom kot ga rabimo pri konverzaciji, da naj da roko, naj sede, vstane, pride k njemu itd. Dobro je, da učenec ne vidi ust, ker bi utegnil gotovo razbrati. Ako se ne zgane, če ne izvrši ukaza, tedaj prej ko ne ne sliši dobro ali pa nima pojmovanja in volje za to. Sedaj pa odredi, da se otrok s kom drugim zabava; ti pa stopi neopazeno 2 do 3 metre daleč za njegovim hrbtom. Nato ploskni z rokami ali pa zaigraj na kakršnokoli godalo. Če se otrok ozre ali celo ckrene, tedaj poizkusi ta poizkus še tisti dan in pa še katerikrat v prihodnjih dneh. Ob negativnem izidu ponavljaj poizkus, pomikajoč se k otroku vedno bliže. Če rabiš trobilo, ne zagodi proti otroku, temveč vstran, da ne začuti zračnega toka, ker bi se utegnil obrniti navzlic slabemu sluhu. Ako ni reakcije, stopi predenj, za njim pa postavi drugo osebo, ki naj napravi sličen poizkus in končno še ustrelji s pištolo. Ti pa opazuj natanko obraz in vse vedenje otrokovo, prav posebno pa trepalnice! Ako se otrok za vse te zvočne pobude ne zmeni, ga poščegetaj prav previdno s tanko slamico ali bilko v sluhovodu. Znanstveniki so namreč dokazali, da nad 90% vseh dobro slišječih otrok občuti prav dobro to ščegetanje in reagira nanj, da umakne glavo, da se zasmeje, mežika ali celo grabasta. Gluhi in zelo nagluhi otroci so izgubili s sluhom tudi občutenje ščegetanja in se ne zmenijo za sicer neprijeten eksperiment prav nič; prenašajo ga čudovito hladno in brezbrizno. Popolnoma gluhi človek utegne imeti pokvarjen kostični organ ali pa slušni živec, bolno in neustrezno delujoče akustično zaznavišče (slušišče), ki je v senčnem oddelku velikih možganov ali pa nima tekočine v labirintu. Če sliši otrok vokale ali pa besede, če jih zaupijemo naravnost v uho, je vokalist.

Popolnoma gluhi otroci, potem taki, ki slišijo izredno močne glavo- (grom, strelo, strel, zvon itd.) in pa vokalisti sodijo v gluhonemnico. Za določitev stopnje gluhotje je dal vseučiliški profesor Urbantschitsch napraviti posebno harmoniko. Ta harmonika ima meh kot navadne harmonike, mimo tega pa še piščalke, vsebujoče tone od F 1 do f 4. Piščalke se dajo vtakniti v skoni v meh. Poleg luknjice za piščalke je še druga luknjica, ki jo pa moremo zapreti s paličico, ki jo vtaknemo ob strani v harmoniko. S to paličico nam je mogoče urav-

navati tonovo moč, služi nam torej za nekak regulator. S to harmoniko stopimo za otrokov hrbet in zapiskamo na piščalko, zdaj tiše, zdaj glasneje. Če otrok sliši, se mahoma okrene, če ne, poizkušamo še z drugimi piščalkami. Dr. Bezold rabi mesto harmonike glasbene vilice, ki so napravljene na poseben način. S takimi pomočki navadno preizkušajo slušalo gluhonemcev v zavodih.

Kaj važna je preizkušnja sluha pri odraslih ljudeh, ki so postali nagluhi iz tega ali onega vzroka. Nagluhoto zapazimo na govoru, ki ima časih čudne akcente, nenavadne v vsakdanji govorici, nejasne in premalo ostre sličnike in šumevce. Takšna preizkušnja se naj izvrši v konverzacijskem in šepetnem govoru.

Otroci, ki morejo zaznati govor s sluhom iz daljave od dveh do treh metrov, še sodijo v ljudsko šolo; za silo se dajo izobrazevati tudi še nagluhi otroci, ki nas čujejo iz te razdalje, če govorimo precej glasno. To mi je koj pripomniti, da v občevanju z naglušci ni treba vpiti in pretirano glasno izgovarjati vokalov, marveč moramo ostro in krepko artikulirati konzonte, osobito sličnike in šumevce. Sedaj pa je važno to, da odkazemo otrokom, ki trpe na sluhu, primeren sedež med učenci. Da sodijo v sprednje klopi, je jasno. Vendar pa ni prva klop vselej najprikladnejša.

Naglušcu izberimo prostor, s katerega more brez posebnega navora še čuti posredovalca znanja in izobrazbe, govorečega v nepreglasnem tonu. S tem dosežemo, da čuje učence pred seboj, pa tudi učence za seboj, sedeče v isti razdalji kot je učiteljev sedež. Ako je otrok nagluh ali gluhi na desno uho, naj dobi prostor, da bo obrnjeno zdravo levo uho proti večini součencev, torej mora sedeti bliže desne stene, ako pa trpi na levem ušesu, dobi prostor bliže leve stene. Tako mora sprejemati zdravo uho večino akustičnih pobud, pa tudi bolno uho mora delovati, da vadi še ostale moči in sposobnosti, ker bi sicer docela zaostalo v svojem delovanju. Učitelj rabi, kadar občuje s takimi učenci, jasen, čist in srednje močan govor in naj osobito ostro izrekuje soglasnike. Da je treba tudi paziti, da otroci pri govorjenju pravilno dihajo, vsečno glasove tvorijo, ravno stoje itd. naj bo omenjeno mimogrede.

Drugi vzrok nerazločnemu govoru je slaba inteligenca. Za preizkušnjo razumnosti imamo več metod. Dr. Liebmann n. pr. preiskuje, če spozna otrok reči, ki jih pokažemo v naravi, na podobi in če more spoznati lego posameznim predmetom (ta stol leži, oni stoji; ena podoba visi ravno, druga poševno itd.). Za preizkušnjo barvnega smisla položi pred otroka mnogo enakih listkov, izmed katerih sta vedno po dva iste barve in mu veli, naj polaga enakobarvne drug na drugega. Če otrok koj tega ne zmore, zaukaže kakj drugi osebi, da naj to stori vpricho otroka, nakar ga zopet pozove, da proceduro ponovi. Sedaj pa

vidimo često, kako polaga otrok belo na rdeče, zeleno na črno itd. Če mu veli, naj poišče na kupčku peres, kart, novcev enako pero, (karto) itd. kakor ga vidi pred seboj, tudi tega ne zna rešiti. Takšni in enaki poskusi veljajo optični pozornosti. Optični spomin preizkuša Liebmann tako, da pokaže otroku predmet na podobi in ga imenuje, čez malo časa pa pozove otroka, ne da bi izgovoril ime, naj pokaže isti predmet na podobi.

Takisto ravna pri drugih optičnih poizkusih. Če n. pr. otrok pridene rdeč papirček, ki si ga je izbral na kupčku drugih papirčkov k rdečemu, ležečem pred njim, ne more čez par sekund nič več povedati, kakšen papirček je bil to. Vonjalo in okušalo preizkuša z različnimi dišečimi in slastnimi predmeti, ki so spravljene v steklenkah ali škatljicah. Otrok jih povonja ali pokuša zaporedoma in jih označuje po vonjalni oz. okusni kvaliteti. Tipalo preizkuša tako, da otroku zaveže oči, mu da otipati predmet in mu zaukaže, naj poišče enak predmet med drugimi predmeti. Poleg tega se določi, če razlikuje otrok raskave predmete od gladkih, špičaste od topih, mehke od trdih, mrzle od gorkih, lahke od težkih itd. Liebmann preizkusi navsezadnje tudi motorične zmožnosti. Preproste telovadne vaje, poziv naj se otrok obleče ali sleče, ga dovedejo do cilja.

Ziehen ravna drugače. Pri odraslih n. pr. poizkuša najprej, če se znajo zavedati v času, kraju itd. Kje ste? Katerega je danes? Kako pridete do cerkve? Koliko velja karta do tja in tja? Kakšno barvo ima halja? — Potem poizkuša v generalizaciji: kaj so kokoš, gos, puran, slavček, vrana z eno besedo; v specifikaciji: imenujte rudnine, ki jih poznate itd. Takšna vprašanja se utegnejo nanašati tudi na abstraktne pojme, najbolje na pojme zavist in nehvaležnost. N. pr. deklica vidi drugo, ki ima lepšo obleko kot ona. Ne privoščji ji je, ker bi jo rada sama imela; kako pravimo temu? Tvoj oče je napravil sosedu veliko uslugo; prišel je pa sam v zadrego in je prosil soseda pomoči. Ta mu ni hotel ustreči; kako imenujemo to? Posameznosti in skupine, n. pr.: blisk — grom — dež = nevihta. Določitev predočbe iz skupine predstav po svojstvenih in razstavnih vprašanjih, n. pr.: Katera svojstva ima sladkor? Kako pravimo če bliska, grmi in dežuje? Končno poizkusi še z definicijami in razlikovalnimi vprašanji. Kaj je ptič? Kakšna razlika je med konjem in nogo, hišo in cerkvijo, volno in bombažem? Vse odgovore si natanko zabeleži.

Reprodukcijsko zmožnost preizkuša tako, da sam izgovori besedo in veli bolniku, da naj pove tisto, katere se najprej spomni. Obratno asocijacio preizkuša tako, da da povedati številčno vrsto narobe, kombinacijsko pa, da mora bolnik dopolniti izpuščene besede v povestici. Nato pove bolniku tri besede, iz katerih mora napraviti stavek, n. pr.: morje, mornar, barka; gospa, dež, dežnik itd.

Normalna pozornost ima po Ziehenu dva znaka:

1. da jaka pobuda določi pozornost, t. j. vzbudi predočbo in
2. da ne morejo druge vmesne pobude odvrniti pozornosti od prve.

Sedaj pa še dve ali tri o vnanjih znakih slaboumnosti. Često moreš spoznati slaboumnega otroka na prvi pogled, posebno če imaš že kaj prakse. Nenavadno zrastlo telo, nenormalna glava, tope in prazne oči, odprta usta, izjemna hoja, opozorljivo vedenje, osobito veselost brez vzroka so takšni znaki. Slaboumni otroci so navadno manjši in slabotnejši od normalnih. Njihovi notranji organi so često pomanjkljivo razviti, posebno možgani, zato pa opravljajo svoj posel nezadostno; znaki starosti se pojavljajo pri njih precej zgodaj. Posebno nam pa v oči bije nepravilen okostnjak ter nenavadna lobanja. Normalni obseg glave znaša na koncu 1. meseca 36 cm, na koncu 1. leta nekako 45 cm in na koncu 5. leta približno 48 do 50 cm. Obseg lobanje se poveča od 6. do 14. leta, torej v šolskem času, povprečno za 4 cm. Omembe vredni so nastopni podatki Beyerthalovi:

1. prav dobre dušne zmožnosti so brez izjeme izključene

pri	7 letnih dečkah z obsegom glave pod	48 cm
pri	10 letnih dečkah z obsegom glave pod	49 cm
pri	12—14 letnih dečkah z obsegom glave pod	50·5 cm
pri	7 letnih deklicah z obsegom glave pod	47 cm
pri	10 letnih deklicah z obsegom glave pod	48·5 cm
pri	12—14 letnih deklicah z obsegom glave pod	49·5 cm
2. Prav dobri uspehi se dosežejo le izjemoma

pri	7 letnih dečkah z obsegom glave pod	50 cm
pri	10 letnih dečkah z obsegom glave pod	52 cm
pri	11—12 letnih dečkah z obsegom glave pod	52·5 cm
pri	7 letnih deklicah z obsegom glave pod	49 cm
pri	10 letnih deklicah z obsegom glave pod	51 cm
pri	11—12 letnih deklicah z obsegom glave pod	51·5 cm

Bayerthal je dokazal, da dobimo v šolski starosti poredkoma dobrih zmožnosti v majhnih glavah, nikoli pa ne v izredno majhnih, to je takšnih, pri katerih znaša obseg glave pri 7 letnih dečkah manj kot 48, pri 7 letnih deklicah manj kot 47 cm, pri 14 letnih dečkah manj kot 50 cm in pri 14 letnih deklicah manj kot 49 cm. Treba je pa takoj povedati, da niso izredno obsežne glave noben znak boljše intelligence.

V nenormalno majhnih glavah (mikrocefaliji) so možgani zaostali v razvitku. Obseg glave utegne zaostati za 4, 5 in tudi več cm za normalom, da, opazovali so še celo mikrocefale, ki so imeli le 28 cm obsežne glave. Pogosteje imajo otroci nenormalno veliko glavo ali makrocefalijo. Utegne se razviti po rahitizu.

Če se nabere v možganskih prekatih preveč tekočine, se razvije tudi čez mero velika glava, kar imenujemo hidrocefalijo. Rahitično glavo

spoznamo na mah po posebni kvadratični ali oglati obliki in po kvišku štrleči zadnji glavi ter nenavadnim čelom, hidrocefalično pa po glavi, ki je kot kaka krogla ali balon. Neznatna hidrocefalija navadno ne povzroča intelektualnega motrenja, ker so imeli znameniti možje kakor Turgenjev, Helmholtz i. dr. nekoliko hidrocefalije. Če se pa nabere mnogo možganske vode, se uničuje možganska snov, kar ovira dušni razvitek. Pri normalnem otroku znaša množina tekočine največ 40 do 60 gramov, pri slaboumnem 100, 200—500 in še več gramov. Pri izredni hidrocefaliji je celo več litrov vode v možganih. Velikost glave je torej važna tudi za psihično življenje in napredovanje. Duševno nenormalni otroci utegnejo imeti tudi nenormalno razvite obrazne kosti. Naprej štrleče zgornje in spodnje čeljusti, obrazna asimetrija, v stran zavihan nos, previsoko stoječe oči in ušesa itd. niso nič kaj redkega. Kretini imajo n. pr. kaj širok obraz in potlačen nos. Anomalije okostnjaka je težje določiti. Doseči se da to z rentgeniziranjem. Mnogokrat so slaboumni otroci ali orjaške rasti, torej nenormalno velikj in sloki ali pa pritlikave postave, torej v rasti zaostali. Kretinij so najčešče pritlikavci. Taki otroci imajo često krivo hrbtenico navzad, navstran ali navspred. Potem udrte ali kokošje prsi, zakrivljene noge itd. Često je tudi koža, ki pokriva telo, nenormalna, lasje redki, obraz, tilnik in hrbet porastel z dlako. Opozorljive so posebno debele in mesnate roke in noge, ki utegnejo biti tudi nenavadno dolge. Če pogledamo takim otrokom v usta, zapazimo često redke, čudne in napačno zaprte zobe in napačne na nebu. Omeniti moramo tu posebno zajčjo škrbino in preklano nebo ali volčje žrelo. Nebne in žrelne bezgavke so često prevelike, zato otrok ne more skozi nos dihati in ima vedno odprta usta, kar mu daje znak bebstva.

Veliko slaboumnih otrok je sila nemirnih; ne morejo ne mirno sedeti ne stati, tekajo zdaj tja zdaj sem, otipajo vse, kar jim pride pod roke in blebečejo nenehoma. Hoja je često nerodna, opotekujoča, zibajoča ali drsajoča. Otrok se ne zna ni na povelje ustaviti, ni skakati, teči, nazad hoditi itd. Če mu velimo, naj gre po črti, ki smo jo potegnili na tleh, postavljajoč nogo naravnost pred nogo, najčešče ne zmore tega. Nima ne spretnosti pa tudi ne zmožnosti, da bi osredotočil (koncentriral) pozornost na hojo. Normalen otrok se navadi držati predmet s 5 mesecem, ga prijeti s 6, stati v 7—10 mesecu, hoditi nekako z 18 mesecem. Proti koncu 1. leta poizkuša izgovarjati, brez umovanja seveda, in približno s 16 mesecem posnema gcvor z razumevanjem. Slaboumen otrok se teh stvari ne navadi izlepa ali dokaj pozneje, časih pa sploh ne.

Posebno govor mu dela sila preglavic; navadi se ga kaj pomanjkljivo v slovničnem, logičnem in izrekovalnem oziru. Slaboumneži so često izraziti balbotači, redkeje jecači. —

Telesne nenormalnosti so za presojo duševnosti bolj podrejenega pomena. Ker pa nas izkušnja uči, da so vendarle dostikrat zlovešča znamenja, ki ne obetajo bisirih glav, bomo pozorni in previdni, če jih vidimo na otroku. Napravili bomo še inteligenčno preizkušnjo. Ime inteligence vsebuje pazljivost, spomin, zmožnost razsodka in tvoritve pojmov, ter dar kombinacije. Poizkusiti moramo torej vse te sestavine (komponente) inteligence. Zato imamo posebne metode, katerim so naveli angleško ime „tests“. Za najboljšo in najbistroumnejšo tako metodo velja Binet-Simonova metoda. Ta francoska psihologa sta posarzne „teste“ tako razporedila, da prijajo označeni starosti otrokovi in se nanašajo nanjo. Izmisliła sta si veliko lažjih in stopnjevitó težjih „testov“, s temi sta preizkuševala otroke različne starosti in določila, katere morejo razrešiti otroci te ali druge starosti. Postavila sta nekako inteligenčno lestvico, po kateri je mogoče določiti, je li otrok za svojo starost povprečno dovolj inteligenten, ali pa morda celo preinteligenten ali pa v inteligenci zaostal. Stopnjo slaboumnosti dobimo v diferenci med življenjsko in inteligenčno starostjo. Vsaka dve- ali triletna zaostalost je znak težje inteligenčne nesposobnosti, pri čemer je takoj omeniti, da pomeni enaka diferenca v mladosti večji nedostatek kakor pa v starosti. Binet sam je na podlagi izsledovanj uvrstil slaboumneže v tri skupine: idijote ali bebce z inteligentnim nivojem do 2 let, imbecilneže, ki dosežejo inteligenčni nivo do 7 let in debilneže z inteligenčnim nivojem od 6 do 10 let.¹ Drugi raziskovalci so se v splošnem pridružili tej uvrstitvi. Pri inteligenčni preizkušnji nam je treba biti prav previdnim, sicer bi utegnili zaiti na napačno pot in soditi krivično otroka. Če je pokazala preizkušnja slab izid, tedaj je treba preiskati, če ni otrok zrasteł v slabih domačih razmerah, kjer so bili brez brige za njegovo odgojo in izobraževanje, ni li pogostoma menjaval šole, bil dolgo časa bolan itd. Šele če vidimo, da je živel v povse normalnih okoliščinah, nam bo iskati vzroka neustreznemu uspehu v slabi nadarjenosti. Psihološka preizkušnja naj pokaže, na kateri starostni stopnji (nivoju) je otrokova inteligenca ali kolika je zaostalost v inteligenci v primerj z njegovo fizično starostjo. Izvrši naj se v mirni sobi med štirimi očmi, kvečjem še ob navzočnosti zapisnikarja. Z otrokom je treba biti prijazen in ga vedno izpodbujati. Dati mu je vselej prav, četudj odgovori niso Bog ve kaj; kritikovati in popravljati ni dopustno. Pri oceni se je ravnati strogo po dobljenih odgovorih. Začeli bomo v splošnem z onimi „testi“, ki odgovarjajo starosti otrokovi. Pravilno razrešitev „testa“ zaznamujemo s +, napačno pa z —. Ta znamenja bomo pa rabili pri preprostih in za nižje stopnje določenih „testih“, na višjih stopnjah bomo pa kolikor mogoče natanko zabeležili vse, kar otrok dela in odgovarja. A. Binet in Th. Si-

¹ Bebci in imbecilneži sodijo v posebna zavetišča, debilneži pa v pomožno šolo.

mon sta objavila svojo metodo inteligenčne preizkušnje prvič leta 1908, katero sta potem izpopolnila in objavila drugič leta 1911. Ravnalji se bomo po drugi objavi. (Prim. A. Binet, Nouvelles recherches sur la mesure du niveau intellectuel chez les enfants d'école, L'année psychologique XVII, 1911.)

Preizkušnja naj najprej določi, za katero starost določene „teste“ more otrok brezhibno razrešiti. Če pokaže nadaljna preizkušnja, da zna otrok razrešiti te teste, ki so določeni za višjo starost od njegove, tedaj je za vsako nadaljno razrešitev testa k otrokovi starosti prišteti še $\frac{1}{5}$ leta, ker je za vsako starost določenih 5 testov. Tako dobimo otrokovo inteligenčno starost. Primer: 10 leten otrok razreši vse teste, ki so določeni za 8. leto, poleg tega pa še 3 teste za deveto, 2 testa za deseto in 1 test za enajsto leto, tedaj da to inteligenčno starost $8 + \frac{6}{5}$ leta t. j. $9\frac{1}{5}$ leta. Serije Binet-Simonovih testov so določene za otroke, ki jim je 3 do 15 let.

3 leta star otrok.

Pokazanje nosa, ust in oči: Pokaži svoj nos. Položi svoj prst na svoj nos. Pokaži svoje oči. Pokaži usta.

Ponovitev stavkov, ki imajo šest zlogov: N. pr. Jaz sem majhen otrok. Doma imam punčko.

Ponovitev dveh števil: 3, 7, — 4, 6, — 9, 5. (Pri poskusih se mora samo enkrat pravilno ponoviti.)

Imenovanje rodbinskega imena: Kako se pišeš? (Če pove otrok samo eno ime, tedaj naj nastopi drugo vprašanje: In kako te še kličejo?)

Pokazanje podob, ki predočujejo preprost dogodek. (L'enfant énumère isolément les personnages et les objets sans établir entre eux aucun lien. — Réponses par énumération.) Otrok našteva posamič osebe in reči brez vsake medsebojne zveze: Poglej podobo! Povej kaj vidiš?

Kaj delajo ljudje, kaj se je pripetilo?

4 leta.

Napoved spola. Si li majhen deček ali majhna deklica? Ali si majhen deček? Ali si majhna deklica?

Imenovanje znanih in navadnih predmetov. Pokaži zaporedoma, ključ, nož, novec. Kaj je to? Kako pravimo temu?

Ponovitev treh števil. N. pr. 7, 1, 4, — 2, 8, 6, — 5, 3, 9.

Primerjanje dveh črt. Narisimo s tinto na polo papirja dve črti, ena naj bo 5 cm, druga, ki teče paralelno pod njo v razdalji 3 cm, pa 6 cm dolga. — Ali vidiš ti črti, katera je daljša?

5 let.

Primerjanje dveh uteži. Zato potrebujemo 5 enakih skrinjc ali omaric od močnega papirja, ki jih bomo rabili še pri poznejših

poskusih; teža naj jim bo 3, 6, 9, 12 in 15 gramov, merilo pa $18 \times 36 \times 36$ milimetrov. Najprej postavimo pred otroka omarici, ki sta težki 3 in 12 gramov. — Katera je težja? — Potem vzamemo omarici s težo 6 in 15 gramov. — Katera je težja?

Da se dodobra uverimo, če otrok pojmuje, mu damo potežkati še enkrat prvi dve omarici.

(Otrok naj potežka omarici druga za drugo ali z isto roko ali pa obe hkratu, eno z desnico, drugo z levico. Če presodi takoj brez tehtanja, katera omarica je težja, tedaj mu velimo: Omarici moraš vzeti v roke in potežkati.)

Preris kvadrata. Narišimo s tinto na bel papir kvadrat, čigar stranica naj bo 3—4 cm dolga in velimo otroku, naj ga preriše s tinto in peresom. Pri dobrem uspevku morajo biti črte ravne in kotii pravokotni. Manj važno je, so li črte enako dolge ali ne, in je ti lik bolj podoben pravokotniku nego kvadratu. Priporočljivo je, da vprašamo otroka, če je zadovoljen z izvršilom. Ako je zadovoljen s slabim uspevkom, je to slabo znamenje, če je pa nezadovoljen, ker se mu je narisba ponesrečila ali pa samo kolikortoliko posrečila, je to dobro znamenje.

Ponovitev stavkov, ki imajo po 10 zlogov. N. pr. Mama mi je prinesla dobrih hrušk. Jaz prebivam v veliki hiši.

Preštetje 4 enojnih novcev. Položimo pred otroka 4 enojne novce. Tu imaš 4 vinarje, preštej jih in povej, koliko jih je. Vsak vinar moraš pa pokazati s prstom.

Sestava lika iz dveh delov. Urežimo iz bele lepenke pravokotnik (4.5×7.5 cm) in ga položimo pred otroka. Prav tak pravokotnik prerežimo na dva dela v diagonali, tako da dobimo dva enaka pravokotna trikotnika. Ta trikotnika oddaljimo za par centimetrov drug od drugega in sicer tako, da sta prava kota obrnjena drug proti drugemu, najdaljša stranica pa postavljena navpično na daljšo stranico prvega pravokotnika. — Sestavi iz teh dveh kosov lik, ki ga vidiš pred seboj. (Kosov ne sme otrok obrniti, marveč jih sme le sem in tja pomikati.)

6 let.

Razločevanje jutra in večera. (Dopoldneva in popoldneva). Če napravimo preizkušnjo zjutraj, stavimo vprašanje: Ali je sedaj jutro (dopoldan) ali večer (popoldan)?

Če izvršimo poizkus zvečer (popoldan), vprašamo: Je li sedaj večer (popoldan) ali jutro (dopoldan)?

Definicija znanih predmetov. (Définition par l'usage).

Otrok mora odgovarjati tako, da napove namen kaki stvari.

Čemu so: nož, vilice, kleščice, stol, postelja, kolač, punčka, kočija, konj, vinar, roža...? (Primeri odgovorov: nož je, da režemo z njim, vilice so, da jemo z njimi, konj je za vožnjo...).

Preris romba.

Preštetje 13 enojnih novcev. (Štetje s prsti).

Estetična primera.

Po Binetu potrebujemo za to preproste risbe ali podobe, predočuje lepe in grde obraze, ki bi jih bilo najbolje prerisati iz Binet-Simovne razprave „Année psychologique XVI, 1908“. Na treh listih sta narisana po dva obraza, in sicer grdi poleg lepega.

Kateri izmed teh dveh obrazov je lepši? (Otrok mora 3 krat dovoljno odgovoriti.)

7 let.

Razločevanje med desno in levo. Pokaži mi svojo desno roko. Ali bolje: Dvigni desno roko. Potem: Sedaj mi pa pokaži svoje levo uho.

Odgovori z opisovanjem. (Réponses par description).

Opisovanje podob brez napovedi, kaj predočujejo.

Izvršitev treh ukazov. Vzemí ta-le ključ in ga položi tam na tisti stol, potem odpri vrata in končno mi pa prinesi knjigo na to-le mizo. Torej najprej položi ključ na stol, potem odpri vrata in potem prinesi knjigo.

(Ta tri naročila mora otrok izvršiti samostojno in ustrezno brez nadaljnjih opazk.)

Seštetje 3 vinarjev in 3 dvovinarjev. (3 sous simples et 3 sous doubles). Preštej, koliko vinarjev je to?

(Naloga mora biti gotova v 5—10 sekundah).

Imenovanje 4 glavnih barv (rdeče, rumeno, zeleno in modro). Najbolje je, če rabimo za to pobarvane popirne trakove. Kakšna je ta barva? Kako pravimo tej barvi?

8 let.

Primerjava dveh predmetov po spominu. Odgovarjanje na vprašanja po razlikah. N. pr. Vprašanje po razliki med „metuljem in muho“, „lesom in steklom“, „mesom in kostjo“. Ali poznaš metulja, muho? Ali je to isto, metulj in muha? Zakaj ne?

Štetje od 20 do 0.

Spoznavanje nedostatkov na podobah. Treba je za to preprostih podob, kjer manjka nos, uho, roka. (Najboljše take podobe so v Binet-Simonovi razpravi „Année psychologique XVI, 1908“.) Kaj manjka na tej podobi? (Od štirih odgovorov morajo biti vsaj trije pravilni.)

Napoved dnevnega datuma. Katerega je danes? (Povedati je treba dan, mesec in leto).

Ponovitve petih števil: 5, 1, 9, 4, 2, ali 6, 4, 8, 5, 3, ali 9, 3, 7, 1, 8. (Pri treh poskusih mora otrok najmanj 1 krat prav ponoviti.)

9 let.

Menjava 1 K (1 franka). Otroku damo zbirko 9 novcev: 5 Ct., 10 Ct., 20 Ct., 50 Ct., 1 Fr., 2 Fr., 5 Fr., 10 Fr., 20 Fr.; potlej pridamo še tri 10 Ct. in sedem 5 Ct. ali temu primerno K in vin. Novci morajo tako ležati, da je podoba zgoraj. Končno položimo pred otroka že poprej navedene skrinjice, ki so določene za spoznavanje teže, potem mu pa povemo, da naj se igra „trgovca“. Eno skrinjico kupim jaz in dam zanj 20 vin. Tu imaš denar (dam mu krono), daj mi nazaj, kolikor je še mojega.

Višja definicija znanih predmetov. (Définitions supérieures à l'usage.) Otrok mora znati predmet opisati, povedati iz česa je napravljen itd. Vprašanja: Kaj je to, vilice, stol, punčka, konj, vojak itd. (Primeri odgovorov: Vilice so iz železa, jedilno orodje. Stol je pohišeje itd.)

Poznanje devetih novcev. Pred otroka položimo po nastopnem redu 9 novcev tako, da je podoba zgoraj in jih pustimo imenovati: 10 Ct. — 2 Fr. — 10 Fr. — 50 Ct. — 20 Fr. — 5 Ct. — 1 Fr. — 5 Fr. — 20 Ct.

Naštetje mesecev.

Odgovori na lahka inteligenčna vprašanja: 1. Če zamudimo vlak, kaj naj storimo? 2. Če nas je tujec pomotoma udaril, kaj naj storimo? 3. Če smo kaj poškodovali, kar ni našega, kaj moramo storiti?

10 let.

Ureditev petih skrinjic po svoji teži. (Skrinjice kot za petletne otroke.) Tu imaš 5 enako velikih skrinjic, ki pa so različne teže; ena skrinjica je najtežja, druge so vse lažje. Vzemi ono skrinjico v roko, potežkaj jo, potem pa še druge potežkaj in jih uredi tako, da bo najtežja ležala tukaj, malo lažja poleg nje, še lažja poleg te in najlažja na kraju.

Poizkus je napraviti trikrat, mora pa dvakrat pravilno uspeti, reševanje pa ne sme trpeti dalj kot 3 minute. Paziti moramo, da rabi otrok vedno samo eno roko.

Posnetek (kopija) risb po spominu. Za to potrebujemo 2 risbi, ki sta narisani na belem papirju, takšni ki jih ima Binetova razprava „Année psychologique XVII 1911“, ju pokažemo otroku s pripombo, da ju naj prav pazno premotri. Po 10 sekundnem opazovanju jih damo narisati po spominu. Zadovoljiti se moramo, če je ena podoba do pike prav, druga pa napol obnovljena.

Kritika napačnih (nesmiselnih) stavkov: 1. Imam tri brate: Janez, Franc in jaz. Ali moremo reči tako? 2. Včeraj se je ponesrečil kolesar; prebil si je črepinjo in je bil pri tej priči mrtev. Prenesli so ga v bolnišnico in se bojé, da ne bo okrevaj. 3. Včeraj se je

pripetila, kakor poročajo časopisi, nesreča na železnici. Nj pa bila velika, zakaj mrtevih je bilo samo 48. 4. Pred nekaj dnevi so našli v gozdu truplo, ki je bilo razsekano na 18 kosov. Mislijo, da gre tu za samomor. 5. Znanec mi je rekel: Če bi si končal kedaj življenje iz obupa, ne bi storil tega v petek, zakaj petek je zame nesrečni dan. (Najmanj tri stavke mora otrok pravilno presoditi.)

Odgovori na težja inteligenčna vprašanja: 1. Če gremo v šolo in spotoma opazimo, da je že pozno, kaj storimo? 2. Kaj moramo storiti, predno se lotimo kaj važnega? 3. Zakaj odpustimo hudoben čin, ki je bil izvršen v jezi, prej, nego če ni bil izvršen v jezi? 4. Če bi te vprašal kdo, kaj meniš o človeku, ki ga pa nič ne poznaš ali pa prav malo, kaj bi rekel ali storil? 5. Zakaj moramo človeka presojudati prej po njegovih delih nego po njegovih besedah? (Izmed teh 5 vprašanj mora otrok na tri prav dobro odgovoriti.)

Tvoritev dveh stavkov, kateri naj imajo 3 povedane besede.

Binet rabi besede: Paris, Ruisseau, Fortune. Stavek sme biti kratek ali pa dolg, mora pa imeti smisel.

Naloga se mora rešiti v eni minuti.

12 let.

Pravilno presojanje neenakih, potem pa enakih črt. (Résister à une suggestion de lignes.) Vzemimo majhen bel zvezek, ki ima 6 strani. Na prvi strani potegnemo s tinto dve črti; prva na levi strani meri 4 cm, druga na desno, ki je oddaljena 1 cm od prve in napravljena v isti višini, pa 5 cm. Na drugi in tretji strani narišemo prav tako po dve črti, dolgi 5 ter 6 in 7 cm. Na ostalih teh straneh pa napravimo po dve enaki črti, vsaka pa bodi 7 cm dolga. — Katera črta je daljša? In tukaj? In tukaj? itd. (Razrešitev je pravilna, če zna otrok dvakrat povedati, da so črte na 4., 5. in 6. strani enako dolge.)

Tvoritev stavka, ki ima tri dane besede.

Najdenje več kot 3 besedi v 3 minutah. Definicija abstraktnih pojmov.

Po Binet-Simonu pojmi: Charité, Justice, Bonté. (Usmiljenje, pravica, dobrot). — Zahtevati moramo, da dá otrok zgled iz vsakdanjega življenja. — Dve definiciji morata zadovoljiti.

Ureditev besedi v stavek:

Gospodar, pogumen, pes, dober, njegov, brani itd. Urejevanje enega stavka sme trpeti največ 1 minuto. Dve razrešitvi zadoščajta.

15 let.

Ponovitev sedmih števil: n. pr. 9, 6, 4, 0, 5, 1, 8, ali 7, 3, 8, 4, 2, 6, 1, ali 5, 9, 2, 8, 0, 3, 7.

Na dano besedo je treba najti tri rime. (Najprej se mora pojasniti na zgledu, kaj je rima; šele potem stavimo nalogo.)

Ponovitev stavkov, ki imajo 26 zlogov. N. pr. Davi, ko sem še trdno spal, je odpotoval moj oče po svojih opravkih v Beograd.

Tolmačenje podob. (Réponses par interprétation.)

Razrešitev psihološkega problema. Po Binetu: K mojemu sosedu so prišli danes zaporedoma zdravnik, župnik in notar. Kaj se je zgodilo?

Nadaljni vzroki pomanjkljivemu govoru utegnejo biti, kakor smo že omenili, organske napake, bolna govorila in pa afazije. Beseda „afazija“ pomeni izgubo govora, kakor pomeni „agrafija“ izgubo pisave, „amimija“ izgubo pokretnega govora itd. Vobče razločujemo 2 vrsti afazij, motorično in senzorično. Bolnik, ki ima motorično afazijo, razume govor, sam pa ne more govoriti, četudi se trudi na vso moč. Če pa boleha bolnik za senzorično afazijo, pa sam govori ali govora drugih ne pojmuje. Afazija utegne biti delna ali popolna, t. j. človek izgubi samo del govora ali pa docela onemi. Vzrokov takim boleznim je iskati v možganih, zato je vsaka afazija kolikortoliko nevarna in utegne biti napovedek težkih, možganskih bolezni, ki morejo ogroziti življenje bolnika. Afazije se dajo često odpraviti s prikladnimi metodičnimi vajami. Študij afazij je sicer kaj zanimiv, toda težaven in zamotan; sodi torej v posebno razpravo.

F. VAJDA:

ŠE O ŠTETJU.

V zadnji razpravi¹ sem prezrl ulomke z imenovalci nad 20. Kako se po srbskohrvatskem načinu naj izgovarjajo ulomki $\frac{1}{21}$, $\frac{1}{22}$, $\frac{1}{23}$, $\frac{1}{24}$ itd.? Iskal sem po srbskih in hrvatskih računskih učnih knjigah, po slovnica in slovarjih, toda brez uspeha. Je tudi razumljivo, da nisem nič našel, ker so ti ulomki v praktičnem življenju prav redki, v matematiki pa se ulomki z večjimi imenovalci izgovarjajo: n. pr. $\frac{1}{12}$ = trinajst deljeno ali lomljeno z dvajset dve. Po daljšem iskanju in povpraševanju mi je znanec Hrvat, ki je bil pevec, povedal, da imenujejo sekirico $\frac{1}{23}$ tridesetdrugotinko. In to je povsem logično in dosledno. Imena ulomkov se izvajajo iz vrstilnih števnikov: tretji : tretjina, četrti : četrtna, osmi : osmina ali osminka itd. le za polovico si je ljudstvo stvorilo poseben izraz. Po istem načelu je iz vrstilnega števnik tridesetdrugi napravljen ulomek tridesetdrugotinka. Istotako bi bilo tridesetprvinka, ako že kdo hoče imeti ime za ta ulomek, ki pa se v praksi ne rabi.

Pri tej priliki sem našel v srbski računici, da decimalnih enot ne imenujejo desetina, stotina, ampak deseti, stoti, hiljaditi (deo), to pa menda zato, ker stotina med narodom pomenja sto.

¹ Popotnik XLI str.

Slišal sem, da jezikoslovci ugovarjajo srbskohrvatskemu načinu štetja, češ, da ne odgovarja slovenskemu jeziku. Ko je naše ljudstvo od Nemcev prevzelo nelogično in neslovansko štetje, nismo imeli jezikoslovcev, ki bi bili temu ugovarjali. Sicer pa se dobro zavedam, da se to vkoreninjeno štetje ne bo tako hitro in ne lahko odpravilo. Nalašč sem prevzel letos matematiko v prvem gimnazijskem razredu. Učenci so bili vsi vajeni starega slovenskega štetja, uvideli pa so brez težave, da je srbskohrvatski način izgovarjanja števil pravilnejši, ter so se ga takoj oprijeli — dokler je šlo samo za izgovarjanje števil. Ko pa smo prešli k računanju, zlasti k množenju, so seveda računali, kakor so bili navajeni, posebno pri naštevanki. Ker v gimnaziji ni časa, da bi učence učili novo naštevanko, sem jih pustil pri starem štetju. Imamo pa nekaj Hrvatov v razredu in ti seveda računajo po svoje. S tem, da sem učencem razložil logični način izgovarjanja števil, sem tem poedinim Hrvatom olajšal stališče v razredu ter nekoliko zbližal Slovence in Hrvate, da se niso eni drugim čudili ali celo smejali zaradi drugačnega izgovarjanja. In s tem se za zdaj zadovoljujem: jaz izgovarjam števila logično, oni računajo z njimi po svoje, rezultat pa izgovarjajo večinoma tudi po srbskohrvatskem načinu. Drugi učitelji, ki imajo manj opravila s števili, n. pr. le pri letnicah, jih izgovarjajo po logičnem načinu, ne da bi se s tem delalo nasilje slovenskemu jezikovnemu čutu.

IZ ŠOLSKEGA DELA.

RUDOLF RAKUŠA:

Mehanično prištevanje in odštevanje.

V mislih imam mehanično pri- in odštevanje čez desetico v elementarnem razredu. Vidim razočarane obraze. Pri- in odštevanje čez desetico nam je jasno, natanko in vzorno metodično obrazložil naš L. Lavtar, in mehanizem v elementarnem razredu? Brrr! — No, le počasi! Ne mislim pod tem pojmom ono klasično metodo, ko je učitelj na računilu pokazal, da $2 + 3 = 5$ in so potem učenci to operacijo ponavljali posamič in v zboru, v vrsti in izven nje do onemoglosti. Ta mehanizem naj le spi spanje pravičnega.

Preden nadaljujem, naj ugotovim sledeče. Učni načrti nam predpisujejo za 1. razred pri- in odštevanje, razstavljanje in dopolnjevanje v številčnem krogu 1—20. Za naše malčke je to že pri rednem šolskem obisku prav trd oreh. Zato se vedno pomnožuje število metodikov, ki hočejo omejiti snov 1. šol. leta. Poglejmo si pa sedaj razmere, ki navadno vladajo v podeželskih elementarnih razredih: V jeseni dež, pozimi sneg, spomladi nalezljive bolezni. Snov zaostaja in razrednik hiti, hiti. Brez

solnca teko računske ure. Vsak učitelj mi prizna, da so pri takih razmerah uspehi v čitanju in pisanju boljši ko v računstvu. Temu bomo odpomogli le na ta način, da črtamo iz učne snovi elementarno razredno pri- in odštevanje čez 10. Le pri zelo ugodnih uspehih si smemo dovoliti, da predelamo tudi to snov.

Če pišem torej danes o prištevanju čez desetico v elementarnem razredu, imam pred očmi vedno razred s povoljnim obiskom vse leto. Vadili bomo prištevanje čez desetico popolnoma po Lavtarju. Začnemo torej s prištevanjem k 9, s primernimi dopolnjevalnimi in razstavljalnimi nalogami. Četudi so se učenci z dopolnjevanjem in razstavljanjem že prej temeljito bavili, rabimo vkljub temu za prištevanje k 9 najmanj en teden. Kajti le počasi, počasi! Potem pride prištevanje k 8, 7 itd., dokler slednjič ne dobimo naslednje slike, ki bodi vedno pred očmi učencev. Črt seveda še ni nikakih na nji.

$9 + 2 =$	$8 + 3 =$	$7 + 4 =$	$6 + 5 =$	$5 + 6 =$	$4 + 7 =$	$3 + 8 =$	$2 + 9 =$
$9 + 3 =$	$8 + 4 =$	$7 + 5 =$	$6 + 6 =$	$5 + 7 =$	$4 + 8 =$	$3 + 9 =$	$2 + 10 =$
$9 + 4 =$	$8 + 5 =$	$7 + 6 =$	$6 + 7 =$	$5 + 8 =$	$4 + 9 =$	$3 + 10 =$	
$9 + 5 =$	$8 + 6 =$	$7 + 7 =$	$6 + 8 =$	$5 + 9 =$	$4 + 10 =$		
$9 + 6 =$	$8 + 7 =$	$7 + 8 =$	$6 + 9 =$	$5 + 10 =$			
$9 + 7 =$	$8 + 8 =$	$7 + 9 =$	$6 + 10 =$				
$9 + 8 =$	$8 + 9 =$	$7 + 10 =$					
$9 + 9 =$	$8 + 10 =$						
$9 + 10 =$							

Vsak učenec mora znati izračunati pokazan račun z razstavljanjem. Do sem obravnavamo sigurno vsi učitelji to snov metodično enako. Ampak sedaj se najbrž naša pota ločijo. Da se razumemo, moram staviti sledeče vprašanje: Kako izračunaš, tovarišica in tovariš, če računaš sam, sledeči račun $4 + 9$? Naj si vsakdo izpraša svojo računsko vest. Ali, kako računamo sledečo vrsto $8 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9 + 9$. Če jaz to računam, ni niti sence razstavljanja zraven. In preklicano bi se moral motiti, če ni pri drugih ravno tako. Ali ni tedaj, milo rečeno, čudno od nas, da ne pokažemo učencem, kako se to lahko izračuna, temveč jih mrcvarišmo z razstavljanjem? Imejmo vedno pred očmi, da je recimo $7 + 9$, za naše malčke ravno tako kompliciran račun ko za maturanta kaka algebraična naloga. Pomagajmo jim na ta način, da jih previdno dovedemo do spoznanja, do katerega pridejo prej ali slej itak sami. Najprej mehanizirajmo vrsto, v kateri prištevamo 10. Torej $1 + 10$, $2 + 10$ itd. Če otrok ne zna, si naj ne pomaga z razstavljanjem, temveč z obratom n. pr. $6 + 10 = 10 + 6$. Kakor smo mehanizirali prištevanje 10, ravno tako lahko mehaniziramo prištevanje 9. Po principu samodelavnosti morajo seveda učenci najti sledeče sami. Napišem torej dve vrsti:

v prvi prištevam 10, v drugi k istim številkam 9. Prvo vrsto izračunajo mehanično, drugo sedaj še z razstavljanjem. Sedaj začnemo primerjati n. pr. $4 + 10 = ?$, $4 + 9 = ?$, $8 + 10 = ?$, $8 + 9 = ?$ itd. Kmalu najdejo pravilo, ki ga seveda čudno formulirajo: dobimo za eno manj. Temu pozabijo pristaviti: kakor če prištevam 10. Ravnotako se zapamčuje prištevanje k 9. Spet napišemo dve vrsti; v prvi prištevam 10, v drugi k 9. Učenci najdejo pravilo: Dobimo eno manj, (kakor če prištevam k 10). To se pridno vadi in otroci prištevajo 9 in k 9, da je veselje. Nato odčrtamo te vrste na naši tabeli, kakor je to zgoraj razvidno. Odčrtano pomeni: to že znamo. Nato odčrtamo tudi $9 + 9$, $8 + 8$, $7 + 7$, $6 + 6$. Izkustvo nas uči, da si to vrsto otroci hitro mehanično zapomnijo. Tako nastane zgornja slika, ki nam pove: Kar je odčrtanega, to izračunati je lahko, ostalo pa računamo z razstavljanjem. Od 34 računov smo jih 26 mehanizirali. Pojm „mehanizirali“ je silno slab; pravzaprav smo le prištevanje potom razstavljanja in dopolnjevanja nadomestili z enostavnejšim primerjanjem, ki seveda postane sčasoma podzavedno. — Slično obravnavamo odštevanje 9, ki jo primerjamo z 10. (Mimogrede omenim, da sem na srednji stopnji z uspehom tudi obravnaval poštevanko z 9, primerjaje jo s poštevanko z 10.)

Metoda, ki sem jo razvil, ni tako logična, kakor psihologična. Ž njo pomagamo posebno slabšemu učencu najti to, kar pozneje tako tudi sam najde. Mislim pa, da s tem precej olajšamo delo njemu in — sebi. Kdor pa misli, da bo z navedenim naenkrat izpremenil slabe računarje v dobre, se hudo moti. Tudi tu, kakor povsod v naravi, bo treba pustiti dozorevati v nežnih možganih.

ALBIN SPREITZ:

Nekaj misli o zgodovinskem pouku v osnovni šoli.

V „Popotniku“ in „Tovarišu“ se je že mnogo pisalo, kako se naj preuredi zgodovinski pouk v osnovni šoli, da se doseže učni smoter z czirom na nastali položaj vsled završitve ujedinjenja našega troimenega naroda. Zgodovinski pouk naj pripomore kakor vsak drugi predmet v materialnem pogledu gojencu do splošne naobrazbe, v formalnem pa ima nalogo, da vsadi gojencu globoko v duše dno odločno slovansko mišljenje ali državni čut. To je torej čisti patriotizem, ki ima svoj prvi izvor v družini, v ljubezni otrok do staršev in sorodnikov in ki se stopnjuje v čustvu do domače hiše in grude, nadalje v čustvovanju lepote in posebnosti ožje domovine in končno do očetnjave. Zgodovinski pouk pa ima, če vsestransko premerimo njegovo dalekosežnost, še eno imenitno formalno zahtevo.

Ena najvažnejših zahtev moderne didaktike je, da uvajamo učence v kavzalno mišljenje. Spoznavati morajo, da se vrše pojavi v narodi

po nekakšni verigi vzrokov in posledic, v takozvanem kavzanem neksusu.

Eksaktno kavzalno mišljenje dovede do načela ekonomije mišljenja, t. j. da za vsak pojav posmatramo le najneobhodnejše in najbližnje vzroke. To načelo je razvil posebno izrazito češki fizik E. Mach. — Privzgojitev takšnega mišljenja, ki loči danes spoznavajočega človeka od primitivnega, je predvsem naloga prirodopisnega in prirodoslovnega pouka. Potom induktivnega postopanja predvsem izkristalizujemo, če rabimo ta opisovalni izraz, občne zakone prirodnih dogajanj. Ekonomično kavzalno mišljenje pa naj privzgoji tudi zgodovinski pouk.

Že Herder je v svojem delu „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“ dokazal, da zgodovina človeštva ni samo slučajen niz dogodkov, temveč da se vrše zgodovinski dogodki iz dejanja po gotovih občnih načelih, ki se dajo popolnoma eksaktno ugotoviti. V tem svojem delu našteva tudi principe in smernice, torej občne rezultate zgodovinskih dogajanj. — To spoznavanje je važno, ker je en dokaz več za adekvatnost oziroma analognost prirodne in človeške dejavnosti. —

Šklepčno naj navedem nekaj takšnih občnih zakonov in pravil, ki se naj na višji stopnji osnovne šole izsledijo predvsem potom induktivnega postopanja kot rezultat obravnavane stvarine. Narodi so kakor organizmi: se razvijajo, dosežejo višek kulture in civilizacije, nato propadajo. — Zgodovina vsakega naroda izvira vedno iz njegove duševne konstitucije. Večina zgodovinskih dogodkov, kakor političnih in socialnih naprav, izvira iz verskih idej. — Verske ideje so tvorile vedno najvažnejši element v življenju narodov. — Reformacija je bila le tolmačenje svetega pisma po različni konstituciji duš. — Z novo versko idejo se porodi vedno nova civilizacija. — Veleumni iznajditelji preobrazijo civilizacijo. — Fanatiki in haluciniranci delajo zgodovino. — Narod potrebuje vedno mnogo časa, da se povzpne na visoko stopnjo civilizacije in časih zelo kratek čas, da pade. — Glavni činitelj narodove dekadence je upad njegovega značaja. Mehanizem razpada civilizacij je bil doslej isti za vse narode. — Neenakost raznih posameznikov istega plemena je tem večja, čim više stoji pleme. — Razni posamezniki viševrstnih plemen so zelo diferencirani glede razumnosti in zelo malo glede značaja — itd.

Ta občna pravila zgodovinskih tokov so večinoma povzeta iz knjige „Psihologični zakoni razvoja narodov“, ki jo je spisal francoski mislec dr. Gustave Le Bon. (Slovenski prevod Albina Ogris v znanstveni knjižnici „Omladine“ izšel l. 1915. v Celju.) Le če bomo zgodovinski pouk zasnovali tudi po teh načelih, bo zgodovina res vsestransko oplodila gojenčevo dušo in gojenčev razum.

RAZGLEd.

TO IN ONO.

TONE GASPARI:

Psihični momenti agitacije na Koroškem.

Die Jugoslawen berufen sich auf den Verstand, wir auf das Gemüt der Kärntner. Sieg ist auf unserer Seite! — Te besede je izrekel „Heimaddienst“ nekako 3 mesece pred glasovanjem na Koroškem.

Kakor hitro je bila odstranjena demarkacijska črta, so se vsuli roji prejšnjega koroškega uradništva in učiteljstva v glasovalno ozemlje z nalogo, da neumorno propagirajo med koroškim ljudstvom. Da so imeli vsi ti nemški agitatorji velike vsote denarja za podkupovanje na razpolago je dokazano; nepobitno dejstvo pa je, da je posebno nemško učiteljstvo vedno in povsod vplivalo v psihičnem smislu na ljudstvo. Da pa je bilo ljudstvo tudi sprejemljivo za tako agitacijo, nam dokazujejo številke. Kje je iskati vzrokov, da je Korošec raje glasoval za falšno Avstrijo, kot za bogato Jugoslavijo? Nekateri zatrjujejo, da je bila privlačna sila republika in odboj monarhija. Drugi se sklicujejo na narodno mlačnost koroških Slovencev, tretji besedičijo o slabi organizaciji na licu mesta itd.

Ako preudarimo natančneje psihične momente propagande, nam je takoj jasno, da naši agitatorji, ki so bili povečini Izvenkorošci — domačinov - Slovencev je primanjkovalo — niso bili kos nasprotni propagandi, ki se je vedno umerjala v končni smoter: „Kärnten ungeteilt“ in „Koroško Korošcem“. Pobiranje te agitacije je bilo nemogoče; tudi paralizirati je ni bilo možno. Beseda Jugoslavija je lepo izzvenela le onim zavednim kor. Slovencem, ki so že od nekdaj težili k nam, mlačnim je pa le parola: „Koroško Korošcem“ odpirala pot v lepšo bodočnost, dasi je bila v resnici mati vse propagande Nemška Avstrija. Kdo je vcepil koroškemu ljudstvu to ljubezen do zemlje, to konservativnost, s katero je viselo mlado in staro na svojih sodeželanah? Vzgoja! In pri tej vzgoji je imela prvo besedo šola. Ves pouk, vsa vzgoja v etičnem in estetskem oziru se je osredotočila na Koroško. Folklorja ožje domovine je vedno prevladovala trditev o avstrijstvu. Odločne Nemce in odločne Slovence sta izdajala le skrajni sever in skrajni jug v minimalnem številu, drugi so bili le koroški Slovenci in koroški Nemci; ki so bili za časa glasovanja vsi skupaj Korošci: v njih mišljenju narod zase, dežela zase, ki jo je Bog posebej

ustvaril kot najlepšo, najrodovitnejšo in najpopolnejšo na svetu. V šolah pel Koschat svoj „Kärntner-Heimatlied“, nazorni nauk so spremljale slike iz Koroške, zgodovinski pouk je dramil staro zgodovinsko snov dežele. Pripovedovale so se Koroške pravljice in deklamovale večino koroške popevke. Taka vzgoja je napojila dušo in srce Korošca z ljubeznijo do domačih tal skoro s superlativnim fanatizmom.

In te ljudi, to učiteljstvo, ki je znalo s tako ljubeznijo napajati duše Korošcev, so vsi vzljubili. Ljubezen je vstala in izrcallala se je 10. oktobra v naše velike prese-nečenje. Potvorbe so se vršile, toda kljub tem potvorbam smo ostali Jugoslovani v manjšini, in tudi ta (okrog 2000 glasov) je bila presenetljiva za nas, kajti zadnje dni — preden je Celovec izbruhnil desetiso-če — smo imeli še vedno mi as v rokah, in le čakali smo dneva, da ga izigramo. Na zelenih glasovnicah je stalo: Deutsch-Österreich, na ustih in v vsem nehanju nasprotnih agitatorjev pa je zapeljivo pela le beseda: Koroško Korošcem.

Računali smo z 10% absencó omahljivcev. Izid je dokazal, da so vsi omahljivci glasovali pod vtisom agitačnih besed za „nedeljeno Koroško“ — in tako odločili zmago. Česar nismo mogli pri omahljivcih doseči z blagom, denarjem in drugimi sredstvi, to so dosegli pri večini nasprotniki z vplivom na njihovo srce. K temu uspehu nasprotnika je pa nedvomno pomagala vzgoja, ki je leta in leta stremila za tem, da prikrije sveto resnico bivanja dveh narodnosti na koroških tleh.

Kar se je sistematično vzbujalo v srcih Korošcev stoletja, tega nismo mogli uspavati v dveh letih, dasi smo tudi v tem oziru dosegli lepe uspehe — žal ne odločilnih! —

Spominjam se, da se je „Mladi Jugoslaviji“ očital lokalizem. Danes smo vsi ene misli: to je bila edina prava pot koroškega šolskega lista. V programu naše učne snovi pa pomnožimo tisto snov, ki govori o iredentizmu v naših šolah. Le tako je možno ovekovečiti v srcih naše mladine trpeče Primorje in umirajoči Korotan.

DR. I. L.:

Boljševiško šolstvo.

Komisar narodne prosvete v Rusiji A. Lunačarski si je pridobil v Evropi znano ime, ker se je lotil težke naloge, kako bi povzdignil ljudsko prosveto, ki naj bo temelj sovjetskega vladnega sistema. Ljud-

sko šolstvo v prejšnji Rusiji je bilo zane-marjeno in ubogi mužik je bil zadovoljen, da so ga pustili z učenostjo pri miru. To sveto zadovoljnost je prenesel mužik tudi s seboj v novejši čase. Čez noč se ljudje ne dajo izpremeniti tudi če se izpremeni sistem. Zato tudi dobra volja ljudskega komisarja Lunacarskega ni imela svojega uspeha. Spominjamo se velikega reformatorja Rusije Petra Velikega, ki je hotel iz Rusa ustvariti zapadnoevropskega človeka: ni šlo. Dal jim je striči lase in brade — oni so ostali na znotraj neizpremenjeni. Ne rečemo, da bi ruski narod odklanjal kulturo — on spoštuje gramotnost, toda Ilija Muromec ima v tem oziru svoje nazore in kdor pozna Tolstega „Jutro pomješčika“ bo razumel tudi neuspehe naj-novejše ruske vzgojne metode. Boljševiki vlečejo takorekoč ruski narod za lase na vrhunec kulture — a ravno tu učitelj pozabi glavno pravilo pedagogike: da je treba prehajati od znanega k neznanemu. Skokov vzgoja ne pozna.

Lunačarski je torej uredil novo ljudsko rusko šolo: šolska dolžnost traja od 7.—16. leta. Deli se v dve dobi: od 7.—13. prva stopnja, od 13.—16. druga stopnja: prva je občna, druga je delovna šola, to so t. zv. jednotne trudovije šole. Šolnina je odpravljena. Vsi otroci, revni in bogati, dobe v šoli vsak dan toplo hrano in vse šolske potrebščine: revni otroci imajo dobiti tudi obleko in obutev, da bi ne bilo izgovorov. Organizacija šole, kakor jo popisuje Lunačarski v članku „Eno leto diktature proletariata“ je prav dobro izvedena na papirju. Organizator je pozabil na ovire, ki onemogočajo, da bi se uresničil njegov načrt. Treba bi bilo najprej dovolj idealnega učiteljstva, dovolj šol, kar ovirajo krajevne razmere in red, ki je predpogoj redne šole in vzgoje. Vsi otroci hodijo v šolo enake vrste in se potem lahko posvetijo poklicu po svojih zmožnostih. Do 16. leta ni dana v šoli možnost kake specialne izobrazbe. Šola stoji na stališču, da morajo biti do 16. leta vsi otroci enotno vzgajani, da morajo v tej dobi dobiti enako splošno in praktično izobrazbo, ki obsega vse stroke tehnične produkcije. Ta šola je za oba spola skupna. Spričevala se ne dajejo, zato se tudi ne klasificira.

Delovna šola se imenuje ta nova narodna šola za to, ker je v nji delo ne le vzgojno sredstvo, ampak tudi praktična vsebina šole. V 1 stopnji se uče otroci domačega dela v kuhinji, na vrtu, v delavnicah, kjer oblaajo, žagajo, režejo, vežejo knjige, pletejo koške itd. V mestih izgleda to kot skupna delavnica, na kmetih pa pride bolj v poštev gospodarsko poljsko in hišno delo. Otroci vrše vse to delo samoostojno pod nadzorstvom učitelja. Me-

stnim šolam se priporoča, da se poleti preselijo na deželo. Druga stopnja šole ima vzgajati 13—16) resne ljudi, pridne delavce, ki se zavedajo važnosti in resnosti dela. Te šole nadomeščajo naše srednje šole (srednje šole so v Rusiji odpravljene. Latinsko in grško sta neobvezna predmeta.). V šolah druge stopnje se imajo učenci in učenke pripravljati za praktični poklic, pod vodstvom učitelja se naj razvijajo njegove mlade dušne in telesne zmožnosti. V teh šolah je prehod na univerzo in tehniko. Tehnike so ostale v starem obsegu; po novem načrtu ima trajati pouk na tehniki le tri leta. Ta doba naj zadostuje, da se izvežbajo praktični inženiri, stavbniki, tehniki, strojniki itd. Po dveletni praksi postane absolvent tehnike inženir. Univerze so temeljito izpremenjene: nekatere fakultete so odpravljene (pravniška) druge so premenjene (filološka) zato so nastale nove fakultete: n. pr. delavska fakulteta, ki naj počasi postane edina fakulteta, razdeljena na stroke. Pristop na univerzo ima vsak. Za delavske fakultete je dovolj, da zna kdo elementarne nauke, glavna stvar je, da ima tak nov slušatelj legitimacijo komunistične ali strokovne organizacije. Na medicinsko fakulteto so pripuščeni tudi padarji do 3. kurza. Tudi na univerzi je pouk brezplačen: vsak slušatelj dobi celo državno podporo oz. vzdržuje ga država. Zato je razumljivo, da je slušateljev mnogo na papirju, v resnici pa je padlo njih število na eno petino predvojnega stanja. Tako je odvisno od študenta, kaj napravi iz sebe. Glavna stvar je samovzgoja. Toda učnih pripomočkov je malo, knjige so tako drage, da stanejo cel kapital.

Razume se, da je položaj visokošolskih profesorjev zelo žalosten, zato so povečini pobegnili za mejo ali so si poiskali drugo delo, ker nima smisla predavati slušateljem, ki nimajo potrebne predizobrazbe. Ti, ki vsled službe predavajo, kakor morejo životarilo ob strašni draginji. Zato so smrtni slučaji starih profesorjev in pedagogov vsled nezadostne hrane, zelo pogostni. (Tako je n. pr. umrl zadnji čas veliki slavist A. A. Sahmatov, eden največjih slovanskih filozofov, ker je preživel preteklo zimo v mrazu in gladi). Za višje znanstvene institute ima sovjetska uprava smisel samo s praktičnega stališča. Zato večina ruskih znanstvenikov ne more posvetiti svojih sil raziskavanju: vsakdanje življenje in ovire onemogočajo njih delo: tako čakajo boljših časov.

Ako že visoko šolstvo na podlagi popolne svobode ne more uspevati, je to tem naravnije pri „trudovi šoli“. V teoriji je načrt Lunačarskega za soločno delovno šolo prav lep, v resnici pa izgleda stvar, kakor smo rekli — po rusko, Povsod po

ulicah vidite polno dečkov in deklic, ki po večini ne znajo niti čitati in pisati in se pečajo — s trgovino, prodajajo: cigarete, žigice, sladkor, limonado, sadje itd. To so pravi mladi verižniki in nekateri so že precej bogati, celi kapitalisti so med njimi. Drugod najdete otroke, ki beračijo. Drugi kradejo. Njih nazorji glede lastnine in morale so odmev časa. In deklice? Propadajo prostituciji v starosti, ki se je smatrala prej kaznjiva: in s prostitucijo se širijo boleznii.

Starši ne morejo toliko skrbeti za otroke, kakor prej vsled vsakdanjih skrbi za življenje. Marsikje pomagajo otroci staršem v boju za obstanek. Poleg tega so rodbinske razmere razbite vsled dogodkov. Naravno je torej, da hodijo po mestih otroci le malo v šolo. In šole same (razven par izjem) ne delajo dojem, da bi res množile ljubezen do dela in širile splošno izobrazbo. Disciplinā je slaba, otroci postopajo samovoljno, kuhinje so večinoma nezadostno preskrbljene s hrano. Tako je v Petrogradu. Po kmetih je še slabše. Skušnje nas uče, da celo pri nas ne znamo povsod ceniti pomena ljudske in nadaljevalne šole. In zdaj si mislimo ruskega mužika v njegovi priprosti vasi daleč od sveta. Vasi so med seboj po cele ure oddaljene. Kako naj se tu razvije obvezna šola od 7.—16. leta, če je to delovna šola, ki jo ima kmet — po svojem mnenju — doma. Zato načrt Lunačarskega ni segel daleč v deželo in ne bo povzdignil ruske narodne prosvete. Vse to bi bilo mogoče šele v daljni bodočnosti.

To je kratek pregled o stanju sedanjega ruskega šolstva. Šolstvo ima namen narod vzgajati za sovjetski sistem, ki zahteva od vsakega delo in smisel za skupnost in enakost — toda ravno pri tem se kaže neenakost ljudi in individualne zmožnosti, ki onemogočujejo uspeh take vzgoje in kažejo absurdnost komunističnih nazorov. Tudi boljševiki sami gredo preko tega na dnevni red, ker dajejo, kakor življenje sploh, zmožnim prednost pred nezmožnimi. Seveda odloča pri njih politično naziranje, zato propadajo duševni delavci, ki ne priznavajo njih sistema. S tem pa ni rečeno, da bi ruski šolski načrt ne imel svojih dobrih strani in da bomo kako reformno misel iz njega tudi sprejeli, v kolikor jih nismo že po možnosti z raznimi vzgojnimi ustanovami zadnjih let že uresničili. Kakor v vsem, bo tudi na tem polju ruska revolucija izkazovala več žrtev nego uspehov. Za splošen napredek pa ne bo brez vrednosti. A to je stvar reforme.

Filozofski slovar.

(Sestavlja dr. Franc Derganc.)

(Dalje.)

9. **Bivanje, bit** (nem. Dasein, wirkliches Sein, lat. existentia) je glavni in predpogojni znak vsake stvari (predmeta), ki ga izražamo v najpreprostejši obliki z izrazom „nekaj je“ (ti est, Aristoteles). Šele po ugotovitvi predpogojnega znaka „nekaj je“ moremo podati konkretno definicijo predmeta po svojstvih in razmerah. Predpogojnost bivanja, biti spoznamo na prvi pogled iz dejstva, da človek ne more misliti, govoriti, razpravljati o nobeni stvari, koja ne biva. Kar ne biva, se tudi na noben način ne more javljati in učinkovati na okrožje (milijê), torej tudi ne na človeka. Kar pa nikoli in pod nobenim pogojem ne učinkuje na človeška čutila ali neposredno (telepatija) na človeškega duha, tega človek ne ve, niti slutiti ne more, torej o tem ne more niti misliti, niti govoriti ali razpravljati. Nasprotno, kakor hitro začne človek misliti ali govoriti o kakem predmetu, mora isti nekako bivati, nekako učinkovati na človeško spoznavnost.

Prvo evidenco, pojmovni priimat bivanja zagovarjamo s tem večjim poudarkom, ker hočejo nekateri filozofi skaliti čisti in zdravi ljudski razum s pojmom „brezbitnega bitja“. Predmetna teorija filozofa Meinonga se bavi tudi z „nebivajočimi“ in „nemogočimi“ predmeti, kajti njeno opazovanje je „brezbitno“ (daseinsfrei), abstraktno, ne briga se za realnost predmetnega. Meinong meni, da je mogoče neodvisno od izkustva dobiti iz vpogleda v znake in razmere miselnih objektov, tudi takih, kojim ne odgovarja nič realnega, spoznanja splošne in posebne vrste (citat po Eislerju).

Brezbitno mišljenje sloni deloma na zmoti Platonove ideologije, po koji se nahajajo ideje, ustvarni vzorci stvari, v nekem višjem, metafizičnem svetu brez znaka realnega bivanja, deloma na premišljeni dialektični prevari racionalistov, hotečih rešiti dogmatično veljavo zastarelih, preperelih pojmov na ta način, da jih prestavljajo v neko mistično višino brez realnega, od človeške kontrole tako odvisnega bivanja.

Brezbitni filozofi še danes nečejo razumeti historično-genetičnega dejstva, da so pojmi vseskozi sekundarne tvorbe človeškega razuma, substantivacije pridevnikov ali matematično-ekonomične, funkcionalne abstrakcije skupnih znakov z lastnim in v vsakem jeziku drugačnim izrazom.

S tem seveda ni rečeno, da tudi „brezbitni“ predmeti nimajo predpogojnega znaka bivanja. Pojemovni predmeti se ne skrivajo v brezbitnem svetu idej, ampak bivajo realno v človeškem duhu, v realnem bitju z realno vsebino zvezani z besednimi simboli. Kakor bi pritisnil na električni gumb, tako zbudi akustični ali motorični simbol funkcionalno predstavo pojma. Tudi izmišljeni predmeti (vila, povodnji mož, volkodlak) bivajo živo in učinkovito v fantaziji vraževernega človeka. In kdo bi hotel tajiti, da človeška fantazija ni realno bivajoča, mogočno delujoča sila?

Praktično razlikovanje trojnega bivanja, treh stopenj biti nas izbavlja vseh zadreg in težav: 1. realno bivanje imajo predmeti objektivnega sveta (hleb kruha pred menoj na mizi); 2. idealno bivanje označuje predmete v svetu spomina in predstav (hleb kruha v sanjah); 3. verbalno bivanje prisojamo zvočnim predmetom besednih simbolov (hleb kruha v besedah).

Ker smo ljudje dušno-telesna bitja s prevlado materije, ker živimo na zemlji, vitalno odvisni od materijalnih pogojev prehrane in bivališča, smo prisiljeni pri oceni trojnega bivanja, določiti najvišjo veljavo realnemu bivanju. Dušna bitja smo le v toliko, v kolikor si duh osvoji moči in ovlada materijo. Samo izjemoma prevladuje že na zemlji duh materijo, n. pr. po posebni in dolgotrajni vzgoji asketov in fanatikov. Idealno bivanje predmetov v svetu duha in spomina stavijo zemeljska bitja na drugo mesto. Idealne predmete same imamo strogo deliti na dve skupini, v objektivno idealne in subjektivno idealne. Objektivno idealne predmete ustvarja fantazija v sotrudnosti realnih predmetov; subjektivno idealni predmeti nastajajo v fantaziji brez realno adekvatne podlage (vražna in mitološka bitja). Na najnižji stopnji bivanja se nahajajo verbalni predmeti zastarelih predstav z edinim ostanom besednega simbola.

Gradacija in razlikovanje trojnega bivanja rešuje tudi predmetno teorijo iz brezbitne sfere. Po teoriji trojnega bivanja „miselni predmeti“ niso taki, kojim ne odgovarja nič realnega, ampak bivajo idealno v svetu človeškega duha in predstav, stoje torej na drugi stopnji bivanja. Ide-

alni predmeti so prostorno in časovno precej omejeni in veljajo samo toliko in tako dolgo, kolikor in dokler imajo moči nad materijo, n. pr. subjektivno idealni predmet čarovnic, bivajoč samo v razgreti fantaziji ljudskih mas, je imel v srednjem veku strahovito moč nad realnim bivanjem.

10. **Bitje, biti** (nem. Sein, grš. einai, usia, lat. esse, essentia) ima v slovenščini celo vrsto pomenov in nadomešča celo vrsto glagolov, prim. Pleteršnik, Slovensko-nemški slovar, I. zv., str. 28. Filozofski jezik rabi glagol biti (glagolnik bitje) v četvernem oziru. S prvim pomenom izražamo samo empirično dano, od razuma neodvisno dejstvo bivanja predmetov, takozvano prvo evidenco, to je glavni in predpogojni znak vsakega predmeta (realno, empirično bitje). Danega dejstva eksistence, zakaj predmeti sploh bivajo, tega nam danes še ne more pojasniti misleči razum, ampak se mora za enkrat zadovoljiti z golo ugotovitvijo dejstva, n. pr. bog je bil, je in bo vekomaj. Dočim je prva evidenca še nerazrešljiva naloga, se loteva razum s tem večjim uspehom druge naloge, metafizične spekulacije in analize ugotovljenega dejstva, kakšno je jedro bivajočih predmetov (monizem, dualizem, pluralizem)? Drugi pomen (metafizično bitje) označuje torej isto kakor beseda substanca ali bistvo.

Tretji pomen pojma biti nima s prvo evidenco nobene sorodnosti, ampak izraža samo logično razmerje pojma in njegovih znakov ali medsebojno razmerje pojmov (copula, logično bitje).

Šele posredno vsebuje logično bitje tudi realno bitje subjekta. Kar ne biva, o tem ne more biti niti misli niti govora, torej tudi ne logičnega razmerja, tako da je vsaka logična sodba implicitno tudi eksistencialna sodba.

V četrtem pomenu rabi vsakdanje življenje besedo bitje in označuje z njo isto kakor stvar. (Dajje prih.)

Onomba uredništva:

Zaradi izdaje dr. K. Ozvaldove „Bežkove številke“ izide ta številka v skrajšanem obsegu, Kazalo I. 1920. priložimo I. številki, prihodnjega letnika.

Hranilnica in posojilnica „Učiteljskega konvikta“ v Ljubljani

registrirana zadruga z omejenim jamstvom.

Zadružnik zadruga postane lahko vsak, kogar sprejme načelstvo. Delež 50 K se vplača naenkrat in se obrestuje po 5%.

Vstopnine se plača 2 K.

Hranilne vloge se sprejemajo od vsakega, če tudi ni zadružnik. Obrestna mera je 4%. Obrestovanje se pričinja s 1. in 16. vsakega meseca.

Posojila se dajo le zadružnikom na osebni kredit po jako ugodnih pogojih.

Informacije pošilja zadruga vsakomur franko, kdor vpošlje 2 K v znamkah. Na prošnje brez vpošiljatve navedenih znamk se principijelno ne odgovarja.

Zadružni lokal je v Ljubljani, Frančiškanska ulica št. 6.

Uradne ure za stranke so izvzemši praznikov vsak četrtek in soboto od 1/2 17. do 1/2 18. ure.

Učiteljska gospodarska in kreditna zadruga v Celju

F. Z. Z. O. Z.

naroča in plačuje za svoje člane gospodarske potrebščine, časopise, knjige, plačuje zavarovalnino itd. proti mesečnemu odplačevanju. — Sprejema vloge od vsakogar ter jih obrestuje po 3%, za učiteljstvo že za ves dotični mesec, ako dojde denar vsaj do 5. dne v mesecu, sicer pa od 1. dne prihodnjega meseca. Sprejema tudi hranilne knjižice od drugih zavodov, ne da bi se prenehalo obrestovanje. Posojila se dajo zadružnikom na osebni kredit proti primernemu poroštvu, in sicer proti mesečnemu amortizacijskemu odplačevanju ali tudi na drug način, kd se določi sporazumno med prosilecem in načelstvom.

==== Pet deležev se obrestuje kot hranilna vloga. ====

Zadružni lokal: Celje-Breg šte. 26.

Za pojasnila se je obrniti na naslov: Učiteljska zadruga, Griže pri Celju
Za odgovor je pridjati v znamkah, sicer se ne odgovarja.

Cenjenemu učiteljstvu in slavnim okrajnim šolskim svetom priporočamo v obilna naročila vse predpisane šolske tiskovine po najnovejših vzorcih, najnovejše mladinske spise lastne in druge zaloge, poštno in druge tiskovine za šolsko uporabo na ljudskih, obrtnih in meščanskih šolah, učne načrte, razne napise na lepenki itd. - Zahtevajte cenik, ki se pošlje brezplačno in poštne prosto. - Vsako leto izide 'Ročni zapisnik' z osebnim štatusom in imenikom vseh šol po slov. deželah.

UČITELJSKA TISKARNA V LJUBLJANI

registrov. zadruga z omejj. zavezo

Frančiškanska ulica 6.

